Hodnocení bakalářské práce Andreje Chudožilova „Peircovo pojetí člověka a lidské subjektivity – Já jako semióza“

Oponent: Ondřej Švec, Ph.D.

Autor si předsevzal objasnit originální, avšak enigmatický Peircův příspěvek k filosofické antropologii, v němž je člověk vymezen jako znak. S nemalou dávkou důvtipu i odvahy autor volí jako interpretační klíč k této tezi Peircovu klasifikaci věd, jejíž rozbor tvoří obsah první části práce. Pro důsledné naplnění takové ambice však práce postrádá rozvinutější provázání klasifikace věd, představené v prvé části, s genetickou analýzou člověka a jeho subjektivity, která má být předmětem kapitoly druhé. Zejména pojem subjektivity se v druhé části práce zcela vytratí, což lze nejspíš připsat na vrub jednak diskvalifikaci tohoto pojmu v samotném řádu poznání, jednak jeho čistě negativnímu vymezení v rámci konstituce člověka. Pro naplnění ambic slibovaných v anotaci by však tyto body měly být explicitně pojednány.

Obsah a struktura práce

První kapitola přehledně a věrně pojednává o Peircově klasifikaci věd a světonázoru, který je v ní obsažen a který se autorovi daří z rozsáhlého a složitě členěnému korpusu Peircových textů vyextrahovat. Má hlavní výtka k této části směřuje k přílišnému spoléhání na tu nejrudimentárnější sekundární literaturu. Autor se až příliš často opírá o popularizační souhrn C. De Waala *Peirce: Guide for the Perplexed*, jehož účelem není osobitá interpretace Peirce, nýbrž poskytnutí prvního seznámení s jeho dílem. V důsledku toho je tak velká část jeho práce spíše souhrnem již shrnutého a nikoli vlastní analýzou původního textu.

Druhá část práce se již vyznačuje nejen originální a promyšlenou osnovou, ale také několika osobitými vhledy do Peircovy koncepce člověka, který je autorem interpretován zejména ve své nadindividuální dimenzi jako součást kolektivního procesu semiózy. Jednou z nejoriginálnějších tezí práce je pak negativní pojetí „já“, které autor přejímá z Colapietrovy interpretace Peirce a podle kterého je třeba osobní identitu chápat buďto jako iluzorní fenomén, nebo jako pouhou negaci. Bohužel tato originální myšlenka není nijak využita či rozvedena v klíčové kapitole 2.2.1., v níž má být vyjasněn pojem člověka jako znaku. Právě zde by se totiž mělo ukázat, že jako každý znak je i člověk nevyhnutelně součástí sítě vzájemných odkazů a diferencí, takže se jeho identita ustanovuje takříkajíc zvnějšku, právě prostřednictvím vztahů k ostatním znakům (ať už se jedná o diferenční vztah k druhosti, či interpretující vztah třeťosti). Z takové úvahy by pak bylo možno odvodit další argumenty pro posílení externalistického pojetí, v němž není místo pro jednoduchý názor vlastního já. Vymezit sféru vnitřního totiž lze vždy pouze v kontrapunktu k tomu, co je obecně sdíleno, jak autor opět naznačuje, ale nerozvádí do všech důsledků v předposlední podkapitole 2.2.3 „Nakolik jsem individuum a nakolik jsem kolektiv?“ Ještě lépe by tak bylo možno prokázat autorovu jinak správnou interpretaci Peircova ztotožnění člověka a znaku coby tezi o jeho nadindividuální povaze.

Formální stránka textu

Na některých místech se autor dopouští jistých zkratek, které mají takřka podobu nesprávného vyvozování. Cituje-li například z Peirce pasáž “Logika je teorie sebou řízeného (self-controlled) úmyslného myšlení; jako takové musí hledat své principy v etice”, je s podivem, že z ní vyvozuje následující tezi: “Správné usuzování je tedy takové, které vede nakonec k tomu, že struktura našeho vědění odráží strukturu světa.“ (str. 19). Z první uvedené věty totiž podle mého názoru nelze vyvodit onu druhou, směřující takřka ke korespondenčnímu pojetí poznání.

Práce bohužel obsahuje několik pasáží, v nichž je pouze nastíněn některý ze závažných filosofických problémů, aniž by autor věnoval potřebný prostor a pozornost jeho rozboru. Například na str. 29 autor vyřídí problém tělesné identity člověka následující zkratkou: „Zrození individua v tělesném smyslu je poměrně neproblematické, respektive je lidská tělesnost něčím, kde do Peircova systému zapojíme přírodovědné pojetí a tím je v podstatě vystaráno." Avšak přírodovědné pojetí není pouze jedno, a zatímco v některých oblastech biologie převládá genocentrické pojetí, jiné přístupy chápou individuum nikoli jako samostatnou jednotku řízenou vnitřním programem, ale jako proces postupné individuace podmíněné okolím, přičemž tato interakce je řízena kolektivně sdílenými normami a vede k postupnému sjednocování vlastního těla osvojením principů jeho interakce s vnějškem. Přinejmenším na tomto místě by tedy bylo vhodno zmínit úlohu zvyku, který se na tomto formování sebe-vztahu právě na tělesné rovině podílí. S ohledem na důraz, který v následujících kapitolách autor přikládá nadindividuální charakteristice člověka, by důkladnější rozvedení tohoto procesu individuace umožnilo učinit celek autorovy úvahy ještě konsistentnější.

Otázky pro obhajobu

Název práce slibuje pojednat o Peircově pojetí lidské subjektivity, které je však v samotném textu věnována minimální pozornost, ba téměř vůbec se tento termín jako vlastní téma neobjevuje. Snad jen z kapitoly 2.1.1 se zdá vyplývat, že podobně jako u pojmu identity lidského jedince by se autor práce přikláněl k interpretaci, podle níž je pojem subjektivity iluzorní, či dokonce barbarský. Jakou hodnotu tedy podle vás Peirce subjektivitě přikládá?

Autor v úvodu i na první stránce druhé kapitoly v poznámkách pod čarou vyzývá čtenáře, aby se neostýchal spatřovat v Peircově doktríně vliv Dunse Scota, aniž by tuto svou poznámku jakkoli upřesnil či doložil. Během obhajoby by bylo vhodné, kdyby tento Scotův vliv konkretizoval na některých zvolených bodech svého výkladu Peirce.

Závěrečné hodnocení

Celkově vzato předložil Andrej Chudožilov osobitě pojatou a jasně členěnou interpretaci Peircovy klasifikace věd, na jejímž pozadí pak vykreslil antikarteziánské pojetí člověka, které jí odpovídá. Ačkoli přitom nevyužil rozsáhlé sekundární literatury a spoléhal se až v nadměrné míře na popularizační publikaci C. de Waala, přesto se mu podařilo samostatně domýšlet některé obtížně srozumitelné pasáže z Peircovy rozsáhlé pozůstalosti do jejich originálních důsledků. Vzhledem k výše uvedeným přednostem i nedostatkům předloženého textu doporučuji autorovu práci k obhajobě s navrhovaným hodnocením „velmi dobře".

V Praze dne 21. 8. 2017

Ondřej Švec